

MIRELA LUBIŃSKA-TOMCZAK*

STAN ASYSTENTURY RODZINY W POLSCE. DONIESIENIA Z BADAŃ WŁASNYCH

ABSTRAKT

Prezentowany artykuł poświęcony jest zawodowi asystenta rodziny oraz złożoności jego środowiska pracy. W ramach badań empirycznych starano się uzyskać odpowiedzi na pytania dotyczące współpracy asystenta rodziny z rodzinami wspieranymi, jak również z przedstawicielami instytucji pomocowych: policjantami, koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej, przedstawicielami edukacji i sądownictwa oraz pracownikami socjalnymi. Badano, jak kształtują się wzajemne relacje między grupami społecznymi i jaką pozycję społeczno-zawodową zajmują asystenci rodziny oraz jak oni sami wypowiadają się o swojej pracy. Badania empiryczne przeprowadzono w paradygmacie metodologii jakościowej, na terenie województwa opolskiego. Uczestnikami badań było 111 respondentów. Posłużono się techniką wywiadu pogłębionego, na podstawie trzech odrębnych kwestionariuszy wywiadu, po jednym dla asystentów rodziny, przedstawicieli służb pomocowych oraz rodzin wspieranych. Zebrany materiał empiryczny poddano analizie treści i wyodrębniono liczne wnioski.

SŁOWA KLUCZOWE: asysta rodzinna, praca socjalna, rodzina, wsparcie

WPROWADZENIE

Rodzina jest pierwotnym i najważniejszym dla rozwoju człowieka środowiskiem wychowawczym, jedną z najbardziej cenionych globalnych wartości. I choć obecnie często mówi się o kryzysie rodziny, o wielu zagrożeniach dla jej funkcjonowania, to bez wątplenia jest ona najwyższym dobrem, które należy chronić. W związku z tym, praca z rodziną doświad-

* Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu, Wydział Studiów Stosowanych, Ośrodek Pomocy Społecznej w Strzelcach Opolskich; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5273-1222>

czającą splotu negatywnych oddziaływań staje się wyzwaniem współczesnej pracy socjalnej (Maj, 2006, s. 81). Działania podejmowane na rzecz rodziny w kryzysie lub zagrożonej umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej powinny zapewniać taką wszechstronną i wielowymiarową pomoc, aby zagrożenie zabezpieczenia dziecka zostało wykluczone lub zapewniony został szybki powrót małoletnich wychowujących się poza rodziną biologiczną (Hryniewicz, 2006, s. 73).

Inicjatorem takich wieloaspektowych działań naprawczych może stać się asystent rodziny, który łączy w swojej pracy kilka ról – jest doradcą, pracownikiem profesjonalnej pomocy, odnajdującym mocne strony swoich klientów. Asystent pomaga rodzinie nauczyć się wykorzystywać wewnętrznie ukryte zasoby do radzenia sobie z różnymi, codziennymi sytuacjami, motywuje do działań, wspiera klientów w realizacji zamierzonych celów, jednocześnie stara się zmienić stosunek osób w rodzinie co do własnej sprawczości i zwiększać poczucie wpływu na ich własne życie (Wowra, 2011, s. 83–84). W wyniku aktywnej pracy z asystentem rodzina jest w stanie poradzić sobie z przejściowymi problemami, osiągając zadowalający poziom prawidłowego funkcjonowania we wszystkich aspektach, zapewniający reintegrację dziecka. Izabela Nowak zauważa, że rodziny aktywnie współpracujące z asystentami często są zaskoczone, że przedstawiciel instytucji może dostrzec ich starania, podkreślać zasługi, doceniać działania, a nawet chwalić. Były bowiem przyzwyczajone do schematu, który utrwał w nich przekonanie, że niczego w życiu nie uda się im osiągnąć. Dobry asystent jest w stanie pokazać swoim klientom drogę do poczucia własnej wartości oraz utrwalić w nich wiarę, że mają wpływ na swój los, swoje życie i nastawienie, mogą posiadać umiejętności radzenia sobie z problemami, panowania nad emocjami, szukania kreatywnych rozwiązań. Asystent nie powinien w swojej pracy odnosić się do przeszłości klientów, swoje działania powinien koncentrować na przyszłości; wspierać, działać aktywnie, uczyć korzystania z ukrytych zasobów, które drzemają w każdej jednostce (Nowak, 2012, s. 108–109).

ZADANIA I OBSZARY ODDZIAŁYWAŃ ASYSTENTA RODZINY

Zakres zadań stawianych asystentowi rodziny precyzuje Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (dokładnie artykuł 15 punkt 1). Zgodnie z tym aktem prawnym asystent zobowiązany jest m.in. „do współpracy z innymi podmiotami i osobami

specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny” (Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. 2019, poz. 111, art. 15, pkt. 1, § 18). Dlatego też asystenci rodziny współpracują na co dzień z innymi służbami pomocowymi, działającymi na rzecz rodziny wieloproblemowej w ramach zespołów interdyscyplinarnych (zespołu interdyscyplinarnego, stosowanego jako narzędzie w pracy socjalnej z rodziną wieloproblemową, nie należy mylić z zespołem interdyscyplinarnym do spraw rozwiązywania problemów przemocy w rodzinie). W skład takich zespołów – obok asystenta, który posiada wszechstronną wiedzę na temat klientów – wchodzić powinni (w zależności od oceny sytuacji i potrzeb rodziny oraz dziecka) pracownik socjalny, kurator, przedstawiciel służby zdrowia, pedagog szkolny, przedstawiciel organizacji pozarządowej, policji i inne osoby ważne z punktu widzenia pracy z rodziną i dzieckiem. W pracy z rodzinami wieloproblemowymi kluczowa jest bowiem koordynacja działań wszystkich instytucji i służb zobligowanych do wspierania rodziny. Wieloaspektowa diagnoza przyczyn kryzysu, przeprowadzona przez specjalistów z aktywnym udziałem rodziny wspieranej, powinna zaowocować indywidualnym planem pomocowym, a także uruchomić mechanizmy współpracy z różnymi instytucjami i służbami (Wowra, 2011, s. 83–84). Zespół interdyscyplinarny i asysta rodzinna, to dwie formy pracy socjalnej z rodziną, które w połączeniu powinny umożliwiać poszanowanie podmiotowości rodzin wspieranych i prawa do ich samostanowienia, w imię zasady pomocniczości.

Biorąc pod uwagę mnogość zadań, z jakimi musi zmierzyć się każdy asystent, jego działalność odbywa się równocześnie w kilku obszarach: prowadzi aktywną pracę z rodziną, z dziećmi, które w niej się wychowują, a także buduje lokalną sieć wsparcia (Krasiejko, 2010, s. 92). Obszary działań asystenta rodziny są także rozległe, dlatego warto zwrócić uwagę na to, jak ogromne zadanie stoi przed tą stosunkowo nową profesją. Asysta rodzinna powinna zmierzać do tego, aby zmieniać groźny społeczny stereotyp, który zakłada, że w przypadku występowania określonych problemów w strukturach rodziny (alkoholizm, przemoc, bieda, wyuczona bezradność, agresja) najłatwiej jest umieścić dzieci w pieczy zastępczej, w celu odizolowania ich od czynników zakłócających ich rozwój lub determinujących go negatywnie. Stereotyp ten podważa niezbywalną wartość relacji rodzinnych potrzebnych dla prawidłowego rozwoju dziecka (Wójcik, 2015, s. 93).

PRZEDMIOT I CEL BADAŃ

Przedmiotem przeprowadzonych badań był zawód asystenta rodziny oraz analiza jego codziennego środowiska pracy¹⁾. Dociekano, jak wygląda współpraca asystenta z przedstawicielami instytucji pomocowych, takimi jak: policjanci, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, przedstawiciele edukacji i sądownictwa, pracownicy socjalni, oraz jak przebiega współpraca z przedstawicielami rodzin wspieranych. Ponadto szukano odpowiedzi na pytania, jak rodziny wieloproblemowe wypowiadają się na temat współpracy z asystentami, a jak asystenci o rodzinach wspieranych i innych instytucjach wspierających. Badano, co asystenci rodziny myślą o swojej pracy, jaką rolę mogą odegrać w życiu swoich klientów, a także, w jaki sposób mogą stać się dla przedstawicieli innych instytucji pomocowych równorzędnymi partnerami do pracy dla dobra rodziny wspieranej. Poprzez badania empiryczne podjęto próbę zrozumienia i ukazania złożoności warunków codziennej pracy asystentów. Celem badań uczyniono wzbogacenie dotychczasowej wiedzy na temat relacji asystent – rodzina wspierana, asystent – służby pomocowe w obszarze dyskursu pedagogiki społecznej i socjalnej.

Stworzone podejście badawcze zawierało trzy kategorie problemów szczegółowych. Pierwsza z nich to problemy związane z samooceną asystentów rodziny, dla których wyodrębniono następujące pytania szczegółowe: jak asystenci rodziny z terenu województwa objętego badaniami wypowiadają się na temat swojej współpracy z rodzinami przeżywającymi trudności opiekuńczo-wychowawcze i przedstawicielami instytucji pomocowych? Jakie zmiany w opinii asystentów rodziny należałoby wprowadzić do tego zawodu i dlaczego właśnie takie? Jak asystenci rodziny wypowiadają się na temat motywów wyboru swojego zawodu? Jak asystenci rodzinni charakteryzują swój zawód? Jakie cechy uznają za istotne? W jaki sposób asystenci określają odbiorców wsparcia? Z jakim typem rodzin najczęściej podejmują współpracę? Jakie style pracy prezentują asystenci rodziny?

Druga kategoria to problemy dotyczące oceny współpracy z asystentami rodziny z perspektywy innych zawodów pomocowych. Stworzono dla niej pytania szczegółowe następującej treści: jak przedstawiciele instytu-

¹⁾ Pokłosiem przeprowadzonych badań i opracowania ich wyników stała się rozprawa doktorska pt. *Asysta rodzinna w opinii klientów Ośrodków Pomocy Społecznej, asystentów rodzin i innych podmiotów wspierających rodzinę*, napisana i obroniona w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu przez autorkę artykułu.

cji pomocowych z terenu województwa opolskiego (pracownicy socjalni, koordynatorzy pieczy zastępczej, policjanci wydziału ds. nieletnich i patologii, dzielnicowi, sędziowie, kuratorzy zawodowi i społeczni, pedagodzy i psychologowie szkolni, dyrektorzy szkół, wychowawcy klas) wypowiadają się o asystentach rodzinnych? Jak przedstawiciele podmiotów wspierających oceniają swoje kontakty zawodowe z asystentami rodziny? Które obszary współpracy z asystentami chcieliby zmienić? Co jest tego przyczyną? Jakiego rozwiązania zaproponują? Jaki jest stan wiedzy przedstawicieli podmiotów pomocowych z obszaru województwa opolskiego na temat asysty rodzinnej? Jaki model wzorowego asystenta rodziny zbudowali przedstawiciele instytucji pomocowych?

Ostatnia kategoria problemów szczegółowych dotyczyła opinii rodzin wspieranych na temat asystentów i ich pracy. Wyodrębniono w niej następujące pytania szczegółowe: jak rodziny wspierane wypowiadają się na temat swojej współpracy z asystentem? W jaki sposób rodziny wieloprotymowe z terenu województwa opolskiego wypowiadają się na temat asystentów rodzinnych? Które obszary współpracy z asystentami rodziny chcieliby zmienić i w jaki sposób? Jakiego są najczęstsze przyczyny przydzielania wsparcia w postaci asystenta w województwie, w którym przeprowadzono badania? Jakiego wymagania stawiają rodziny asystentowi „idealnemu”? Jaką rolę pełnią asystenci w życiu rodzin wspieranych? Z jakimi innymi służbami pomocowymi współpracują rodziny? Jak układa się ta współpraca? Jaka jest opinia rodzin wspieranych na temat współpracy przydzielonego im asystenta rodziny z innymi służbami pomocowymi?

METODY I TECHNIKI BADAWCZE, ORGANIZACJA BADAŃ

Badania empiryczne przeprowadzono w paradygmacie metodologii jakościowej przy użyciu techniki wywiadu pogłębionego. Do tego celu stworzono trzy odrębne kwestionariusze wywiadu, po jednym dla asystentów rodziny, przedstawicieli służb pomocowych oraz rodzin wspieranych. Pytania formułowano tak, żeby respondenci mogli i chcieli udzielić na nie odpowiedzi, dbano także o to, by język pytań badawczych dostosowany był do kompetencji językowych respondentów.

Badaniami objęto obszar całego województwa opolskiego. Do badań celowo wytypowano przedstawicieli zawodów pomocowych (sędziowie – trzy osoby; kuratorzy społeczni i zawodowi – po sześciu przedstawicieli;

policjanci z wydziału do spraw nieletnich i patologii – osiem osób; policjanci dzielnicowi – 10 funkcjonariuszy; pracownicy socjalni – 14 osób; koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej – 14 osób; pedagodzy, psycholodzy, wychowawcy klas, dyrektorzy szkół – po sześciu przedstawicieli) z terenu 12 powiatów województwa opolskiego, którzy na co dzień współpracują z asystentami rodzin i posiadają bogatą wiedzę w dziedzinie pracy socjalnej. Badaniami objęto także rodziny przeżywające trudności opiekuńczo-wychowawcze (razem 14 rodzin, z czego u 10 asysta była kontynuowana, a u czterech rodzin w ciągu ostatnich 12 miesięcy została zakończona) oraz 12 asystentów rodziny. Łącznie do badań przeprowadzono 111 wywiadów pogłębionych. Wszystkie osoby, które wzięły udział w badaniach, wyraziły zgodę na uczestniczenie w nich i wykorzystanie zebranego materiału badawczego do celów naukowych. Badania przeprowadzono w okresie 6.11.2016 r.–1.02.2018 r. Po tym czasie rozpoczął się proces analizy i interpretacji zebranych danych. Dane osób biorących udział w badaniu zostały szczegółowo zakodowane tak, aby zapewnić im pełną anonimowość. Celowo zmieniono imiona, wiek i miejscowość, w której odbywał się wywiad, aby niemożliwe było zidentyfikowanie rozmówców.

W pierwszej kolejności przeprowadzono wywiady pogłębione z kuratorami, następnie z sędziami, potem z funkcjonariuszami policji, asystentami rodziny, pracownikami socjalnymi, koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej, rodzinami wspieranymi. Ostatnią grupą badawczą byli przedstawiciele edukacji. Większość respondentów chętnie udzielała odpowiedzi na zadawane pytania, dzieliła się doświadczeniami i spostrzeżeniami. Dobór próby badawczej do przeprowadzenia badań miał charakter celowy. Wszystkie wypowiedzi respondentów nagrywane były na dyktafon, następnie zamieniane na dokumenty tekstowe. Po skompletowaniu wszystkich wywiadów rozpoczął się proces kodowania i interpretowania zebranych danych.

WYNIKI BADAŃ

Asysta rodzinna w opinii przedstawicieli tego zawodu

Wyniki badań przeprowadzonych wśród asystentów rodziny pozwoliły na wyodrębnienie kilku istotnych wniosków. Po pierwsze, według respondentów najważniejszym dla nich dokumentem był plan pracy z rodziną, który tworzyli we współpracy z klientami i po konsultacji z pracownikiem so-

cyjnym. Zawarte były w nim cele pracy, a także kolejność ich realizacji. Po drugie, rodziny, z którymi asystenci współpracowali, zostały przez nich podzielone na trzy główne grupy: współpracujące – dostrzegające potrzebę pomocy i wsparcia; przeobrażeniowe – przekonujące się do współpracy po początkowym okresie niechęci i braku zaangażowania; niewspółpracujące – odmawiające kooperacji i realizowania celów. Po trzecie, asystenci deklarowali, że najczęściej współpracowali z klientami: u których występuje problemem alkoholowy i inne uzależnienia, roszczeniowymi, przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, przemocowymi; rodzinami, w których występuje bezrobocie, niezaradność życiowa, dziedziczenie biedy. Respondenci podkreślali, że w wielu przypadkach czynniki te nie występują pojedynczo, tylko kumulują się. Po czwarte, rozumienie roli zawodowej wśród asystentów było bardzo różne. Respondenci najczęściej wymieniali takie role, jak: asystent – przyjaciel rodziny, asystent koncentrujący się na „miękkich” metodach pracy, asystent interwencyjny (Krasiejko, Świtek, 2015, s. 278–284), asystent – rola tymczasowa. Po piąte, najczęstszym motywem wyboru tego zawodu był brak innych możliwości zatrudnienia. Po szóste, respondenci zwracali uwagę, jak bardzo trudna i wymagająca, a jednocześnie niedoceniana jest ich praca. Podkreślali, że wzorowy asystent powinien charakteryzować się wytrwałością, elastycznością, empatią i kreatywnością. Po siódme, asystenci deklarowali gotowość i otwartość na współpracę z przedstawicielami innych instytucji pomocowych. Ostatni wniosek, który wyłonił się z wywiadów przeprowadzonych z asystentami rodziny, dotyczył warunków i organizacji pracy. Respondenci poruszyli kilka istotnych, w ich mniemaniu, obszarów: problemy z dostępem lub bardzo niska jakość szkoleń, bardzo niskie wynagrodzenia, zbyt wiele rodzin pod opieką, brak współpracy z innymi podmiotami pomocowymi oraz duża rotacja osób w tym zawodzie.

Asysta rodzinna w opinii przedstawicieli służb pomocowych

Przeprowadzenie wywiadów pogłębionych wśród przedstawicieli instytucji pomocowych pozwoliło na wyodrębnienie kilku złożonych wniosków. Największą wiedzą o asystencie, jego roli w rodzinie, celach, zadaniach, jakie ma do zrealizowania, i funkcjach, jakie ma do spełnienia, wykazali się przedstawiciele sądownictwa – kuratorzy i sędziowie, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej oraz pracownicy socjalni. Nieco gorzej w tym zakresie wypadli

przedstawiciele policji – dzielnicowi i policjanci z wydziału do spraw nieletnich i patologii oraz przedstawiciele edukacji – dyrektorzy szkół, wychowawcy klas, pedagogzy i psychologowie szkolni. Ich wiedza w zakresie asysty była bardzo zróżnicowana – wśród przedstawicieli policji dzielnicowi reprezentowali stanowczo wyższy poziom, natomiast wśród przedstawicieli edukacji najbardziej rzetelną wiedzą wykazali się wychowawcy klas, do których uczęszczały dzieci, których rodziny objęte były wsparciem.

Tylko jedna z badanych grup w całości opowiedziała się za owocną współpracą z asystentami rodziny. Byli to koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, którzy stwierdzili, że owszem, spotykają na swojej drodze zawodowej różnych asystentów, z różnorodnym podejściem, stylem pracy, temperamentem, ale najważniejsze według nich to odłożyć prywatne uprzedzenia dla wspólnej, wielowymiarowej pracy na rzecz rodziny wieloproblemowej.

Jedyną grupą zawodową, która w większości opowiedziała się za brakiem współpracy z asystentem rodziny lub jej negatywnym uwarunkowaniem, byli przedstawiciele sądownictwa, a dokładniej kuratorzy zawodowi i społeczni (gdyż sędziom, z racji wykonywanej przez nich funkcji, nie zadawano tego pytania). Przeprowadzone badania pokazały, że respondenci ci oczekiwali jedynie jednostronnej współpracy ze strony asystentów, która przejawiać się miała w rzetelnym informowaniu ich o tym, co dzieje się w strukturach rodziny. Wśród przedstawicieli policji, edukacji i u pracowników socjalnych dominował pogląd, że współpraca z asystentem układa się pomyślnie, jest ona konieczna w celu kompleksowego wspierania rodziny wieloproblemowej i stworzenia dla niej takich działań, które pozwolą na efektywne wyjście z kryzysu.

Przedstawiciele trzech, spośród pięciu badanych przeze mnie grup zawodowych (koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, pracownicy socjalni, przedstawiciele edukacji) wysunęli postulaty dotyczące poprawy warunków współpracy z asystentami rodziny. W grupie koordynatorów i pracowników socjalnych były one niemalże identyczne. Zdaniem przedstawicieli tych dwóch grup należy rozszerzyć kompetencje asystentów rodziny – pozwolić im zakładać „Niebieskie Karty”, badać klientów alkomatem, przyznawać pomoc finansową i zmienić godziny pracy na tożsame z godzinami otwarcia ośrodków. Przedstawiciele edukacji wnosili o: zatrudnienie większej liczby asystentów na terenie poszczególnych gmin, obowiązek uczestniczenia asystentów w posiedzeniach rady pedagogicznej oraz informowania szkoły o fakcie objęcia danej rodziny wsparciem asystenta.

W wypowiedziach respondentów wszystkich grup zawodowych pojawił się także wątek odpowiedniego stroju asystenta rodziny. Dzielnicy podkreślali, że podkreślający walory kobiece ubiór prowokuje, zwłaszcza pijanych lub agresywnych klientów. Kuratorzy wnosili o to, aby strój asystenta był bardziej elegancki, ze względu na przynależność do grupy funkcjonariuszy publicznych. Koordynatorzy prosili o stworzenie specjalnego dress-codu dla asystentów. Pracownicy socjalni postulowali o wygodny i neutralny ubiór. Przedstawiciele edukacji także krytycznie odnosili się do wyglądu niektórych asystentek.

Przeprowadzone w grupie przedstawiciele instytucji pomocowych badania pokazały, że możliwe jest stworzenie jednego, wspólnego dla wszystkich grup pomocowych, modelu asystenta idealnego, którego według respondentów charakteryzować powinny: uczciwość, umiejętność dostosowywania się do sytuacji, komunikatywność, cierpliwość, odpowiednie podejście do dzieci, odporność na stres, opanowanie. Kuratorzy do tej listy dołączyli jeszcze umiejętność przyjmowania informacji zwrotnej i modyfikowania swoich zachowań.

Ciekawym aspektem okazał się także wątek współdziałania asystenta z innymi służbami wspierającymi w kontekście budowania sieci pomocowych i zespołów interdyscyplinarnych wspierających rodzinę wieloprogową. Potrzebę tego typu działania zauważyli przedstawiciele policji, edukacji i koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Pracownicy socjalni wypowiedzieli się jedynie w kontekście współpracy z nimi samymi, a przedstawiciele sądownictwa zainteresowani byli współpracą jednostronną.

Asysta rodzinna w opinii rodzin wspieranych

Wyniki badań przeprowadzonych wśród przedstawiciele rodzin wspieranych pozwoliły na wyodrębnienie kilku wniosków. Części respondentów przed udzieleniem wywiadu towarzyszył lęk i napięcie, obawiali się także, w jaki sposób zostanie wykorzystany zebrany materiał badawczy. Było to spowodowane nieodpowiednim zachowaniem pracowników socjalnych. Znaczna część przedstawiciele rodzin wspieranych prezentowała niski poziom umiejętności językowych. Język, którym się posługiwali, był potoczny, często wulgarny i zawierający obraźliwe epitety.

Respondenci udzielający wywiadu w tej grupie bardzo dobrze znali cele, zadania i role, jakie mieli do spełnienia i zrealizowania asystenci rodziny.

Wypowiedzi przedstawicieli rodzin wspieranych wskazywały także, że część zadań i ról sprzeczna była z tymi, które wynikają bezpośrednio z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2019 poz. 111) czy np. z Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2011 nr 209, poz. 1245).

Przedstawiciele rodzin wspieranych według wypowiedzi podzielili się dokładnie na dwie grupy: jedni cenili sobie wsparcie i współpracę z asystentem rodziny, drudzy wypowiadali się w tym zakresie wyłącznie negatywnie. W grupie osób ceniących sobie wsparcie asystenta dominujące okazały się rodziny przeobrażeniowe, których przedstawiciele, po początkowym okresie niechęci i braku zaangażowania, stopniowo przekonywali się do współpracy. U rodzin tych kluczową rolę w zakresie kooperacji odgrywał *moment przeobrażeniowy* (kiedy przekonają się, że asystent posiada wiedzę i umiejętności, które pozwolą im zmodyfikować niepożądane zachowania, zaczynają cenić sobie współpracę z nim, zauważają, że dzięki ingerencjom, radom, wskazówkom, zaczynają pokonywać okresowe trudności natury opiekuńczo-wychowawczej). W grupie klientów ceniących współpracę z asystentem znalazły się rodziny współpracujące i przeobrażeniowe. Rodziny przeobrażeniowe okazały się dominujące, a członkowie rodzin współpracujących zauważyli szereg pozytywnych zmian w swoim życiu, jednakże u większości występowały problemy z ich utrwaleniem. W grupie klientów niezadowolonych z pracy z asystentem rodziny znaleźli się przedstawiciele rodzin niewspółpracujących. Przyczyn złych relacji z asystentem ich członkowie upatrywali w jego cechach osobowościowych, braku kompetencji i nadmiernych wymaganiach. Z ich wypowiedzi wynikało, że nie szanowali oni asystentów i ich pracy, a ich wzajemne kontakty były źródłem konfliktów.

W opinii rodzin współpracujących i przeobrażeniowych wzorowy asystent powinien charakteryzować się: uczciwością, cierpliwością, odpornością na stres, kreatywnością, asertywnością, wytrwałością i chęcią ciągłego podnoszenia swoich kwalifikacji i kompetencji. Wypowiedzi rodzin niezadowolonych ze współpracy wskazują, że niemożliwe jest stworzenie listy cech asystenta idealnego, bo takowy w ich mniemaniu nie istnieje.

W zakresie wprowadzenia zmian do profesji badani respondenci zaproponowali, aby asystenci pracowali w tych samych godzinach co pracownicy ośrodków pomocy społecznej i aby mieli nakaz udostępniania swoim klien-

tom pism, które piszą na ich temat, np. do sądu. Respondenci poinformowali, że oprócz asystentów rodziny najczęściej współpracują z kuratorami i dzielnicowymi; podkreślali, że nie czują oni potrzeby wsparcia ze strony innych służb pomocowych. W zakresie porównania pracy asystenta rodziny z kuratorem większość rodzin wypowiedziała się na korzyść przedstawiciela ośrodka pomocy społecznej, o współpracy z dzielnicowymi przeważają opinie negatywne.

Respondenci wskazywali, że najczęstszymi przyczynami przydzielania tego typu wsparcia są: przemoc i agresja ze strony któregoś z członków rodziny, niezaradność życiowa, uzależnienia (głównie alkoholizm), problemy natury opiekuńczo-wychowawczej względem małoletnich dzieci. Niektórzy przedstawiciele rodzin wspieranych podkreślali, że nie znają powodu, dla którego asystent rozpoczął z nimi współpracę. W zakresie roli, jaką asystent odgrywa w życiu rodzin wspieranych, respondenci podzielili się na dwie równe grupy. Jedna podkreślała, że jest ona ogromna i znacząca; że bez wsparcia asystenta niemożliwe byłoby wyeliminowanie czynników destrukcyjnie wpływających na rodzinę jako całość i znalezienie ukrytych zasobów, które umożliwiły pokonanie trudności. Druga grupa natomiast stwierdziła, że osoba asystenta nie wniosła w ich życie niczego dobrego, często była wręcz dystraktorem lub donosicielem.

ZAKOŃCZENIE

Asysta rodzinna zdaje się odgrywać coraz to większą rolę w kontekście działań naprawczych i reorganizacyjnych wprowadzanych w struktury rodzin wieloproblemowych. Należy jednak pamiętać, że praca asystenta rodziny powinna mieć charakter interdyscyplinarny. Oznacza to, że powinny być w nią zaangażowane różnego rodzaju służby i instytucje, które działają dla dobra dziecka i rodziny. Z tego punktu widzenia współpraca asystenta z innymi służbami pomocowymi jest wręcz koniecznością, etapem niezbędnym w celu udzielenia wieloaspektowej pomocy rodzinie. Dlatego też niezbędne jest zbudowanie trwałej, opartej na wzajemnym szacunku i zaangażowaniu, relacji między wszystkimi przedstawicielami zawodów pomocowych, aby możliwe było jak najbardziej efektywne oddziaływanie na poszczególnych członków rodziny wspieranej.

BIBLIOGRAFIA

- Hryniewicz, J. (2006). *Odrzuceni. Analiza procesu umieszczania dzieci w domach dziecka*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Kowalski, W. (2014). Praca z rodziną dysfunkcyjną – współczesnym wyzwaniem systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. *Studia i Prace Pedagogiczne*, 1, 181–192.
- Krasiejko, I. (2010). *Metodyka działania asystenta rodziny. Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach w pracy socjalnej*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
- Krasiejko, I., Świtek, T. (2015). Między wsparciem a kontrolą – różne rozumienie roli asystenta rodziny. W: T. Biernat, J.A. Malinowski, K.M. Wasilewska-Ostrowska (red.), *Rodzina w pracy socjalnej – aktualne wyzwania i rozwiązania* (s. 275–296). Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Maj, R. (2006). Współczesna rodzina jako podmiot pracy socjalnej. W: J. Kędzior, A. Ładyżyński (red.), *Współczesne wyzwania pracy socjalnej* (s. 81–90). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Nowak, I. (2012). Asystentura rodziny z perspektywy praktyka. *Praca Socjalna*, 4, 107–120.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz.U. 2011 nr 209, poz. 1245.
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*. Dz.U. 2019 poz. 111.
- Wowra, I. (2011). Asystent rodziny – profesjonalista w pracy z rodzinami wielo-problemowymi. W: A. Górak, M. Sosnowski, I. Wowra, B. Flak, *Nowatorskie instrumenty w pracy z klientami pomocy społecznej. Asystent rodziny, trener pracy, klub integracji społecznej, asystent osoby niepełnosprawnej*. Wrocław: Grupa Ergo Sp. z o.o.
- Wójcik, W. (2015). Asystentura rodziny w kontekście dawnych form wsparcia i pomocy rodzinie – przemiany, dylematy, wyzwania. W: A. Durasiewicz, J. Podobas (red.), *Asystentura i mediacje socjalne* (s. 80–94). Warszawa: WSP.

THE STATE OF FAMILY ASSISTANCE PROFESSION IN POLAND. CONCLUSIONS FROM OWN RESEARCH

ABSTRACT

This article is about the profession of the family assistant and complexity of their work environment. In the framework of the empirical research attempts were made to answer questions regarding cooperation of family assistants with the supported families and with the employees of aid institutions, such as police officers, coordinators of family foster care, educational and judiciary professionals and social workers. They also sought to identify and depict the mutual relationships among the social groups, to define the socio-occupational position of family assistants and how they perceive their work. The empirical

research carried out within the qualitative methodological framework in the Province of Opole. The research sample included 111 respondents. The applied technique was the in-depth interview, relying on three different interview questionnaires, one per each group: family assistants, assistance services, and supported families.

The collected empirical material was subjected to content analysis and numerous conclusions were drawn.

KEYWORDS: family assistance services, social work, family, support